

(2. VI. 2.)

MEMORIE VAN TOELICHTING.

Bij de aanbieding van het wetsontwerp tot vaststelling van dit hoofdstuk wenscht ondergeteekende het navolgende op te merken.

Inrichting der begrooting. De samenvatting in de begrooting voor het dienstjaar 1915 van de kosten van het industrieel bedrijf van 's Rijks werven te Willemsoord en Hellevoetsluis onder een afzonderlijk hoofd D van de IIde onderafdeeling, omvattende de artikelen 29a tot en met 29r, beoogde die artikelen uit de begrooting te kunnen lichten, bijaldien mocht besloten worden die inrichtingen als Staatsbedrijf in den zin der wet van 16 Februari 1912 (*Staatsblad* n°. 85) aan te wijzen.

De raming dezer artikelen had plaats door aan te nemen zekere verhoudingen, waarin de verschillende uitgaven voor het industrieel bedrijf en het arsenaal tot elkander zouden staan. De praktijk heeft echter reeds aanstonds doen zien, dat die verhoudingen niet aan bepaalde regelen zijn te binden, daar niet vooraf is uit te maken, of zekere uitgaven gedaan zullen worden ten behoeve van het industrieel bedrijf dan wel ten behoeve van het arsenaal. Dezen wisselvalligen factor als maatstaf te doen gelden bij de imputatie van uitgaven op bepaalde begrotingsartikelen, zooals dit ten opzichte van de begrooting voor 1915 zou behooren te geschieden, leidt er dan ook toe, dat overschotten of tekorten ontstaan, in welke laatste dan bij de wet moet worden voorzien.

Deze bezwaren doen er de voorkeur aan geven terug te komen op den ten vorigen jare in de begrooting voor 1915 belichaamden maatregel, om de kosten van het industrieel bedrijf der werven onder afzonderlijke begrotingsartikelen op te nemen. Die kosten blijven dus begrepen in de artikelen, waaruit zij vóór 1915 gekweten werden. Er bestaat echter geen bezwaar om als leidraad aan te geven, welke bedragen op die artikelen geacht worden betrekking te hebben op het industrieel bedrijf; dit blijkt dan aan het slot van de betrokken artikelen, terwijl bijlage C tot de Memorie van Toelichting eene samenvatting dier kosten behelst. De praktijk zal nu moeten uitwijzen of de thans gevolgde wijze van inrichting der begrooting voldoende vrijheid geeft aan het bedrijf om zich gezond te ontwikkelen. Mocht blijken dat zulks niet het geval is, dan zal worden nagegaan of eventuele bezwaren kunnen worden opgeheven door grootere bevoegdheid tot overschrijving van begrotingsartikelen onderling.

Ten einde de aansluiting der bedrijfsboekhouding aan de begrotingsboekhouding in de toekomst te bevorderen, zijn de artikelen 15 en 22 van den uitgewerkten en toelichtenden staat wat de indeeling betreft in overeenstemming met de hoofden der bedrijfsboekhouding gebracht. Voor 1916 en wellicht voor 1917 is het uit dien hoofde niet mogelijk de cijfers van de kolom „Toegestaan voor 1915” en de kolom „Uitgaven gedaan of nog te doen voor 1914” in vergelijking te brengen met de raming voor 1916, en zijn die kolommen dus alleen ingevuld voor zooveel de totalen betreffen.

Bijlagen. Het ligt in het voornemen om, in verband met de met 1 Januari 1915 plaats gehad hebbende invoering eener bedrijfsboekhouding op 's Rijks werven te Willemsoord en Hellevoetsluis, van af 1916 jaarlijks een „Verslag van 's Rijks werven” uit te geven, waarin o. a. verschillende mededeelingen omtrent de uitkomsten van het bedrijf der werven zullen zijn opgenomen. Waar de inrichting dier mededeelingen en de daarin vervatte uitkomsten afwijken van hetgeen wordt aangetroffen in de in latere jaren bij de begrooting gevoegde bijlagen E, F, G, H, I en K zijn deze bijlagen reeds niet meer bij de begrooting voor het jaar 1916 opgenomen.

Personeel. Maatregelen kwamen tot uitvoering welke verband hielden met de ten vorigen jare aanhangig gemaakte en sedert aangenomen wetsontwerpen tot wijziging van de „Pensioenwet voor de zeemacht 1902” en van de „Bevorderingswet voor de zeemacht 1902”. Bij laatstbedoelde wetswijziging was o. m. voorzien in de omstandigheid dat bij de reorganisatie van het korps machinisten van den Marine-Stoomvaartdienst de hoofdmachinisten, voor zoover zij daarvoor in aanmerking konden komen, den officiersrang verkregen, en dat voorts in de rangbenamingen bij de zeemacht wijziging was gebracht. De noodige voorbereidingen werden getroffen om het mogelijk te maken de opleiding van leerlingen-onderofficier met 1 September 1915 te Leiden te openen. Waar in de wijze van aanvulling van het personeel der zeemacht door aanneming van matrozen K. D. eene ingrijpende wijziging werd gebracht, werden ter bevordering van de aanneming nieuwe bepalingen vastgesteld.

De toeloop van matrozen K. D. is bevredigend. Aan deze schepelingen wordt gedurende hun verblijf te Helder gelegenheid gegeven eenig ambachtsonderwijs te genieten.

De exameneischen voor het personeel beëiden den rang van officier werden herzien, waarbij aan de praktische bekwaamheden, zoomede aan de lichamelijke geoefendheid, meer dan tot nog toe invloed werd toegekend. Door het aanleggen en inrichten van sportterreinen werd de gelegenheid tot sportbeoefening uitgebreid.

De verplaatsing van de Marine-Machinistenschol naar Dordrecht kwam tot stand; de opleiding, welke in een vijfjarige werd veranderd, werd geheel gereorganiseerd en met de dit jaar aangenomen aspirant-machinisten tijdelijk de cursus bij de Middelbare Technische School te Dordrecht gevolgd. Van de leerkrachten en leermiddelen bij de school wordt ook gebruik gemaakt ten behoeve van de aspirant-machinisten van oudere afdeelingen.

De ten gevolge van de mobilisatie ontstane buitengewone toestanden waren aanleiding tot het treffen van verschillende maatregelen van financieelen en anderen aard, welke in het belang van het personeel noodig werden geoordeeld. Tot deze maatregelen behoort de indiening van een wetsontwerp strekkende om tijdelijk te kunnen afwijken van de bepalingen der „Bevorderingswet voor de zeemacht 1902”.

's Rijks werf te Amsterdam.

Ingevolge de bij Koninklijk besluit van 9 Februari 1914 n°. 17 verleende machtiging werd 's Rijks werf te Amsterdam met ingang van 5 Juli 1915 als werf van aanbouw en herstelling gesloten, behoudens het in zoodanigen staat van afwerking brengen van enkele vaartuigen voor het loodswezen, waarvan de aanbouw aan die werf was opgedragen, dat zij ter beëindiging van den bouw naar 's Rijks werf te Willemsoord konden worden overgebracht.

In verband hiermede verminderde de sterkte van het personeel bij het voormalig Vak van Scheepsbouw als hieronder aangegeven:

Data.	Aantal beambten.	Aantal werklieden en leerlingen.
3 Mei 1912	112	929
1 April 1913	106	889
1 " 1914	108	704
5 Juli 1915	79	335
2 Augustus 1915	75	304
28 Augustus 1915	72	289
Bestemd voor permanent blijvend gedeelte na liquidatie . . .	46	127

Met betrekking tot de maatregelen in het belang van het personeel moge worden herinnerd aan de totstandkoming van de wetten van 31 December 1913 (*Staatsblad* n°. 461) en 21 December 1914 (*Staatsblad* n°. 580), terwijl daaraan de mededeeling kan worden toegevoegd, dat eilang eene wetsvoordracht zal worden ingediend, waarbij o. a. zal worden voorgesteld wijziging te brengen in de bepaling der wet van 18 Juli 1890 (*Staatsblad* n°. 109), dat bij ongeschiktheid voor den dienst door lichaamsgebreken, ontstaan buiten den dienst, slechts $\frac{3}{4}$ genoten wordt van het pensioen naar den diensttijd berekend.

Verder werden, in aansluiting aan de regeling der tegemoetkomingen bij Koninklijk besluit van 16 Mei 1914 n°. 18 ¹⁾, waarmede de Staten-Generaal werden in kennis gesteld in de Memorie van Toelichting tot de Marinebegroting voor 1915, bladz. 16 en 17:

1°. bij Koninklijk besluit van 29 September 1914 n°. 8 tegemoetkomingen toegekend aan hen, die ter zake van gebreken als bedoeld onder litt. b en c van art. 2 der wet van 18 Juli 1890 (*Staatsblad* n°. 109) onder toezegging van pensioen bij een leeftijd van 55 jaren en daar beneden — de beperking wat den leeftijd betreft werd vastgesteld bij Koninklijk besluit van 19 Februari 1915 n°. 41 — werden ontslagen;

2°. bij Koninklijk besluit van 6 October 1914 n°. 33 machtiging verleend tot onthouding van tegemoetkomingen, bij herhaald willekeurig verzuim, dan wel bij overtredingen;

3°. bij Koninklijk besluit van 16 December 1914 n°. 19 het genot van verdere tegemoetkomingen ook aan hen ontnomen, die weigeren eene voor hen geschikte betrekking te Amsterdam te aanvaarden;

4°. bij Koninklijk besluit van 4 Mei 1915 n°. 20 nadere regelen gesteld ten behoeve van hen, die in gemeentediens overgaan, en wier meergevorderde leeftijd inkoop in het Pensioenfonds voor gemeente-ambtenaren noodig maakt;

5°. bij Koninklijk besluit van 1 Juli 1915 n°. 65 regelen gesteld tot toekenning van tegemoetkomingen aan voormalige mindere geëmployeerden, werklieden en bedienden, die na 3 Mei 1912, doch vóór de eerste uitkeering der tegemoetkomingen ingevolge het Koninklijk besluit van 16 Mei 1914 n°. 18, op hun verzoek zijn ontslagen zonder aanspraak op pensioen en die bij hun ontslag den leeftijd van 23 jaren bereikt en minstens 5 jaren dienst bij 's Rijks werven hadden.

In verband met de onder 5°. genoemde regeling en de mogelijke voortzetting der wekelijksche uitkeeringen is op art. 56a een bedrag van f 10 000 aangevraagd.

De behandeling van alle aangelegenheden ter toepassing van vorenvermelde Koninklijke besluiten was toevertrouwd aan de Commissie ter behartiging van de belangen van het personeel, waarin mede het beambten- en werkliedenpersoneel vertegenwoordigd was. Afgescheiden van de maatregelen, door die Commissie genomen, om mannen, die voor ontslag in aanmerking zouden komen, bij het zoeken naar eene betrekking behulpzaam te zijn, werden door den Minister van Marine aanbevelingen van de belangen van zoodanige personen, ter vervulling van openkomende betrekkingen, gericht tot diens ambtgenooten, de besturen van voornamen gemeenten, de directiën van verschillende maatschappijen, enz.

Het gevolg van deze bemoeiingen was, dat 184 van de 301 werklieden, die in het tijdvak van 1 April 1914 tot 5 Juli 1915 wegens maatregel van bestuur werden ontslagen, werden geplaatst. Gerangschikt naar den leeftijd waren onder die 301:

2 mannen beneden 20 jaar;
29 „ tusschen 20 en 30 jaar;
82 „ „ 30 „ 40 „ ;
103 „ „ 40 „ 50 „ ;
26 „ „ 50 „ 55 „ ;
54 „ boven 55 jaar;
5 „ wier leeftijd niet vaststaat;

en gerangschikt naar hunne al dan niet aanspraken op pensioen:

54 mannen boven 55 jaar en 52 mannen die afgekeurd werden, met dadelijk ingaand pensioen; 174 mannen met bewijs van uitgesteld pensioen; 21 mannen met een diensttijd beneden de 5 jaar.

Voorts zijn of worden overgeplaatst naar 's Rijks werf te Willemsoord 9 beambten en 81 werklieden; naar Hellevoetsluis 2 beambten en 7 werklieden, terwijl op 5 Juli 1915 voorloopig bestendigd bleven bij het sedert ingestelde Marine-etablisement te Amsterdam respectievelijk 27 en 204 beambten en werklieden van het voormalige vak van scheepsbouw.

Van hen, die ontslagen werden, hebben slechts 17 mannen aan eene wekelijksche boven eene tegemoetkoming in ééns de voorkeur gegeven. De wekelijksche uitkeeringen beliepen van f 8,25 tot f 16,50. De uitkeeringen in ééns aan hen, die geen dadelijk ingaand pensioen ontvingen van f 20,40 tot f 622,05, tot een totaal bedrag van f 48 910,54 of gemiddeld over 175 personen f 279,48 per man; de uitkeeringen aan hen, die in de termen vielen van pensioen ter zake van gebreken van f 125 tot 504,90, tot een totaal bedrag van f 16 088,60 of gemiddeld over 52 personen f 309,40 per man.

Nieuwe aanbouw.

Op deze begroting worden fondsen uitgetrokken voor:

den bouw van twee kruisers tot een bedrag van f 3 500 000 ¹⁾	
en vier onderzeeboten tot een bedrag van 2 500 000 ¹⁾	
waarover handelt het wetsontwerp tot verhooging van het VIde hoofdstuk der Staatsbegroting 1915;	
de voortzetting van den bouw van de torpedo-	
boten Z 1—4	820 000
enkele verstrekkingen door het Marine-	
etablisement te Amsterdam ten behoeve van de	
torpedoboten Z 5—8	1 000
als voren van de onderzeeboten VI en VII...	1 000
den garantietermijn voor de motoren van de	
pantserboot <i>Friso</i>	3 418

Totaal f 6 825 418

¹⁾ Het Koninklijk besluit van 16 Mei 1914 n°. 18 en de onder 1°.—5°. vermelde Koninklijke besluiten gaan hierbij ter inzage voor de leden.

¹⁾ Van deze bedragen komt de helft ten laste van het Iste Hoofdstuk der begroting van uitgaven van Nederlandsch-Indië.

Zooals bereids in de Nota ter beantwoording van het Verslag betreffende de nadere wijziging en aanvulling van het VIde hoofdstuk der Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1913 (Zitting 1914—1915, 235, n°. 6) werd medegedeeld, werd bij suppletoir contract de bouw van de 4 torpedobooten (Z 1—4) door de Vulcan-Werke opgedragen aan de Nederlandsche Scheepsbouwmaatschappij en de Nederlandsche fabriek van werktuigen en spoorwagematerieel te Amsterdam.

Waar bij de Nota van Wijzigingen betreffende het VIde hoofdstuk der Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1915 (Zitting 1914—1915, 2, n°. 34) een bedrag van f 900 000 voor dien bouw werd opgebracht en toegestaan, is thans op artikel 16 een bedrag van f 820 000 voor de beëindiging van den bouw aangevraagd.

Groote herstellingen aan drijvend materieel.

Behalve de onderhoudsvoorzieningen aan de in en buiten dienst zijnde schepen en vaartuigen bij 's Rijks werven te Willemsoord en Hellevoetsluis, zullen bij eerstgenoemde werf meer belangrijke voorzieningen worden uitgevoerd aan de pantserdekschepen *Gelderland* en *Zeeland*, terwijl de groote herstellingen, die de pantserschepen *Heemskerk* en *Hertog Hendrik* behoeven na den geruimen tijd, dien deze bodems achtereenvolgens in dienst zijn geweest, zoomede de machinereparaties van de genoemde pantserdekschepen, aan particuliere fabrieken zullen worden opgedragen.

In verband met de vorenstaande mededeelingen betreffende den voorgenomen nieuwen aanbouw en de groote herstellingen aan drijvend materieel is, evenals voor 1915, overlegging van een plan van aanbouw als bedoeld in bijlage C van den uitgewerkten en toelichtenden staat achterwege gebleven.

Eindeijfer. Het eindeijfer van dit hoofdstuk der Staatsbegrooting is geraamd op een bedrag van f 27 136 962 ¹⁾, zijnde f 6 971 068 meer dan het voor het jaar 1915 toegestane bedrag van f 20 165 894. ²⁾

Rekening houdende met de inkomsten uit de begrooting welke verantwoord worden bij de wet op de Middelen, moet het eindeijfer verminderd worden met een geraamd bedrag van f 4 137 935 als hieronder gespecificeerd tegen f 4 073 415 voor het dienstjaar 1915.

Bijdragen voor de opleiding van adelborsten en adspirant-administrateurs	f 34 500
Bijdragen voor de opleiding van jongelieden, geplaatst bij het nieuw in te stellen internaat van adspirant-adelborsten bij de zeemacht	7 000
Bijdragen voor de opleiding van adspirant-machinisten	6 200
Opbrengst van den verkoop van onbruikbare goederen	80 000
Opbrengst van den verkoop van het fregat <i>Van Galen</i>	25 000
Opbrengst van den verkoop van Nederlandsche en West-Indische kaarten	1 000
Opbrengst van loodsgelden ³⁾	3 800 000
Bezoldiging van het personeel bij de verlichting welke ingevolge tusschen België en Nederland bestaande overeenkomst van 31 Maart 1866 (<i>Staatsblad</i> n°. 80) komt ten laste van België ³⁾	9 735

¹⁾ Van dit bedrag komt f 3 000 000 ten laste van het Iste Hoofdstuk der begrooting van uitgaven van Nederlandsch-Indië. Dat bedrag wordt geboekt onder de middelen ter goedmaking van de uitgaven begrepen in de Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1916.

²⁾ Bij de wetten van 11 Juni 1915 (*Staatsblad* n°. 246), 9 Juli 1915 (*Staatsblad* n°. 315) en 31 Juli 1915 (*Staatsblad* n°. 351) verhoogd resp. met f 2 400 000, f 10 000 en f 7 670 000. Van dit laatste bedrag komt f 3 000 000 ten laste van het Iste Hoofdstuk der begrooting van uitgaven van Nederlandsch-Indië. Dat bedrag wordt geboekt onder de middelen ter goedmaking van de uitgaven begrepen in de Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1915.

³⁾ Gerekend dat de tijdsomstandigheden in 1916 weer normaal zullen zijn.

Opbrengst wegens het weghalen der spoeling en van den afval van levensmiddelen in de marinedirecties Willemsoord en Hellevoetsluis en het Marine-etablisement te Amsterdam ..	f 4 400
Gedeeltelijke terugstorting van verstrekte gelden voor het inrichten en drijven van scheepstoko's	3 000
Vergoeding door België van de kosten voor plaatsing, verplaatsing, herstelling en bijvulling van lichtboeien op de Wester-Schelde ¹⁾ ..	39 100
Opbrengst van rechten van zegel, registratie en leges, zoomede van invoer en accijnzen	128 000
	f 4 137 935

ten gevolge waarvan het eindeijfer voor 1916 te stellen is op f 22 999 027, tegen f 16 092 479 voor 1915, zijnde f 6 906 548 meer.

Gesplitst in militaire en niet militaire uitgaven werd voor het dienstjaar 1915 toegestaan en wordt voor het dienstjaar 1916 aangevraagd:

Militaire uitgaven	f 16 381 265	f 23 287 235
Niet militaire uitgaven ..	3 724 629	3 789 727
Onvoorzien	60 000	60 000
	f 20 165 894	f 27 136 962 ²⁾

Tot nadere aanwijzing van deze cijfers moet in eene vergelijking getreden worden van de op verschillende afdelingen van de begrooting voor het dienstjaar 1915 toegestane bedragen met de op dezelfde afdelingen aangevraagde sommen voor 1916, waartoe beleefdijk verwezen wordt naar de gegevens, voorkomende onder de verschillende onderafdelingen der begrooting.

Tot toelichting der *hoogere* bedragen, welke op verschillende afdelingen van dit hoofdstuk zijn aangevraagd, wordt verwezen naar de mededeelingen vervat in deze Memorie en naar de toelichtingen in den uitgewerkten en toelichtenden staat, behoorende bij de raming van kosten.

Vergelijking van de militaire uitgaven voor het dienstjaar 1916 met die voor het dienstjaar 1915, en daarbij buiten beschouwing latende de gelden bestemd voor nieuwen aanbouw ad f 6 825 418 tegen f 1 484 400 voor 1915 toegestaan, doet zien dat de militaire uitgaven tot een bedrag van f 1 564 952 hooger zijn geraamd.

Deze *hoogere* raming vindt haar oorzaak in de omstandigheid dat o. m. voor de navolgende posten meerdere gelden moesten worden aangevraagd.

Deze verhoogen bedragen voort:	
Aanschaffing materialen enz.	f 605 475
Kosten torpedodienst	24 200
Aanschaffing voortstuwingsmiddelen	166 500
Steenkolen	279 500
Kosten luchtvaartdienst	98 000
Traktementen personeel zeemacht	180 000
Spaarpremiën	41 500
Kosten voeding	96 000
Pensioenen	49 900
Bijdrage Weduwenfonds burgerlijke ambtenaren	23 160
	f 1 564 235

¹⁾ Gerekend dat de tijdsomstandigheden in 1916 weer normaal zullen zijn.

²⁾ Van dit bedrag komt f 3 000 000 ten laste van het Iste Hoofdstuk der begrooting van uitgaven van Nederlandsch-Indië. Dat bedrag wordt geboekt onder de middelen ter goedmaking van de uitgaven begrepen in de Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1916.

Waartegen o. m. lager geraamd werden:

Kosten administratie	f 18 890
Aanschaffing geschut	115 055
Arbeidsloozen	68 160
Kosten buitenslands	11 220
	f 213 325

Totaal meer f 1 350 910

Voor verschillende werken wordt aangevraagd:

Electrische verlichting werf Willemsoord ...	f 5 000
Gymnastieklokaal te Willemsoord (aanschaffing werktuigen)	1 200
Vernieuwen kaaimuren	33 000
Kazerne marine-personeel	60 000
Bouw pyrotechnische werkplaatsen	430 000
Voorzieningen marine-hospitaal	15 500
Uitbreiding stoomwerkplaats	50 000
Outillage met het oog op turbines	8 000
Huur grond onderzeedienst-kazerne en huur grond sportterreinen en verdere onkosten	2 130
Aansluiting K. E. M. kabel aan kazerne onderzeedienst	3 000
Vernieuwen vloeren gebouwen torpedo-atelier	8 300
Aanbouw bij het verificatiegebouw te Leiden	25 000

f 641 130

terwijl daarvoor voor het dienstjaar 1915 werd toegestaan f 379 000, zoodat in totaal ditmaal f 262 130 meer wordt aangevraagd voor nieuwe werken.

1ste AFDEELING.

Militaire uitgaven.

1ste Onderafdeeling.

Het totaal dezer onderafdeeling bedraagt f 575 652, tegen f 532 094 voor 1915 op de 1ste onderafdeeling toegestaan.

Het verschil voor elk artikel in den toelichtenden staat nader verklaard, is een gevolg van *hoogere* raming van:

Art. 3. Periodieke traktementsverhoogingen van de ambtenaren	f 2 340
Art. 4. Traktementen en toelagen van officieren, ingenieurs enz. bij het Departement ...	6 849
Art. 7. Traktementen enz. van het militair personeel bij 's Rijks werven	9 265
Art. 8. Kosten voor het korps ingenieurs voor de marine	12 717
Art. 9. Aanvangstraktementen van de ambtenaren bij 's Rijks werven	15 567
Art. 10. Periodieke traktementsverhoogingen van de ambtenaren bij 's Rijks werven ...	2 195
Art. 11. Bureau- en lokaalbehoefte directiën	4 000
Art. 12. Bezoldiging van het personeel bij de inspectie enz. van 's Rijks zee-instrumenten	435
Art. 14. Reis-, verblijf- en vakantiekosten van personeel vermeld in de 1ste onderafdeeling	4 500

Totaal meer f 57 868

Waartegenover staat eene *lagere* raming van:

Art. 2. Aanvangstraktementen van den Secretaris-Generaal en verdere ambtenaren	f 760
Art. 6. Traktementen enz. van het personeel van den marinestaf ...	13 550
	f 14 310

¹⁾ Blijft totaal meer f 43 558

Art. 9. Adjunct- dan wel electro-technisch ingenieur.

Het voorstel om over te gaan tot de aanstelling van een adjunct- dan wel electro-technisch ingenieur, beoogt den electro-technisch ingenieur de vereischte deskundige hulp te verzekeren bij de uitbreiding, die zijn werkkring voortdurend ondervindt, ten gevolge van de vermeerdering van het aantal onderzeeboten en de electrische installaties aan boord van andere oorlogsbodems en van electrische beweegkracht in de werkplaatsen op de werven.

Daardoor zal tevens een afdoend deskundig toezicht kunnen worden uitgeoefend, wat in hooge mate aan de bedrijfszekerheid en den levensduur der inrichtingen zal ten goede komen, en derhalve tot besparing zal leiden.

Het voornemen bestaat aan die betrekking, c. q. die van 2de electro-technisch ingenieur een traktement te verbinden van f 1500 en van f 2000 à f 3000, bij welks vaststelling uit den aard der zaak rekening zal dienen te worden gehouden met de omstandigheid, of de voor benoeming in aanmerking komende ingenieur fabriekservaring kan doen gelden.

Artt. 12, 22, 23, 93a en 103.

Ten vorigen jare werd de op bladz. 9 der Memorie van Toelichting in uitzicht gestelde positieverbetering van het personeel, beambten en werklieden bij 's Rijks werven, de verificatie van 's Rijks zee-instrumenten en het betonningsmagazijn te Vlissingen beperkt tot hetgeen met het oog op de Weduwenpensioenwet en den lagen stand der loonen uit een billijkheids-oogpunt onvermijdelijk werd geacht.

Hoezeer aanvankelijk door de Regeering besloten was voor 1916 geen gelden voor lotsverbetering op de begrooting te brengen, is zij evenwel van haar voornemen teruggekomen, door voor lotsverbetering van verschillende categorieën van lagere ambtenaren, beambten en werklieden op de betrokken begrotingsartikelen omstreeks de helft van de bedragen aan te vragen, die in het vorige jaar, als gevolg van de crisis, van de begrooting werden teruggenomen.

Voor dat doel zijn de artikelen 12, 22, 23, 93a en 103 resp. verhoogd met f 245, f 64 000, f 820, f 269 en f 11.

IIde Onderafdeeling.

Het totaal dezer onderafdeeling bedraagt f 13 233 791 tegen f 6 740 981 bij de onderafdeeling der begrooting voor 1915 toegestaan.

Het verschil voor elk artikel in den toelichtenden staat nader verklaard is een gevolg van *hoogere* raming van:

Art. 15. Aanschaffing van materialen	f 1 022 175
Art. 16. Aanbouw bij particulieren	4 989 800
Art. 18. Aanschaffing, wijziging, onderhoud en herstelling van torpedo's, lanceerinrichtingen, enz.	374 200

¹⁾ Aangetekend wordt dat voor 1915 van deze onderafdeeling werd overgebracht naar de 2de onderafdeeling, onderdeel D, wegens de kosten van het industrieel bedrijf van 's Rijks werven te Willemsoord en Hellevoetsluis een bedrag van f 62 350, zoodat feitelijk het totaal van de 1ste onderafdeeling in stede van eene vermeerdering eene vermindering aanwijst van f 18 792.

Art. 19. Aanschaffing en herstelling van scheepsstoomwerktuigen	f 169 918
Art. 20. Aanschaffing van steenkolen	297 500
Art. 22. Bezoldiging en toelage van mindere geëmployeerden en werklieden	545 190
Art. 23. Bezoldiging van de bemanning der werkvaartuigen	2 630
Art. 24. Reis- en verblijfkosten ten dienste van het materieel, enz.	5 600
Art. 25. Aanbouw, aanschaffing of aankoop van gebouwen enz.	336 166
Art. 26. Onderhoud en herstelling van gebouwen enz.	65 000
Art. 29. Kosten in verband met den marine-luchtvaartdienst	98 000
Totaal meer	f 7 906 179

Waartegenover staat eene *lagere* raming van:

Art. 17. Aanschaffing, wijziging, onderhoud en herstelling van geschut, projectielen, enz.	f 115 055
Art. 21. Kosten buitenslands ...	11 220
Art. 27. Aanschaffing en herstelling van werktuigen op de werven	2 400
Art. 28. Kosten in verband met de defensie	2 910
Art. 29a t/m 29r. Kosten van het industrieel bedrijf bij 's Rijks werven te Willemsoord en Hellevoetsluis	1 281 784
Totaal minder	1 413 369

Blijft meer

Uit het vergelijkend overzicht betreffende de sommen voor deze onderafdeeling, thans aangevraagd en voor 1915 toegestaan, als bijlage A bij deze Memorie gevoegd, blijkt dat:

voor aanbouw, tuigen en uitrusten van nieuwe schepen, daaronder begrepen artillerie- en torpedobewapening, wordt gevraagd f 6 825 418, zijnde f 5 341 018 *meer* dan voor 1915 werd toegestaan;

voor herstelling, uitrusting en conservatie van schepen in en buiten dienst f 2 737 650, zijnde f 816 380 *meer* dan voor 1915 werd toegestaan;

de rubriek voor conservatie van reserveschepen en hunne uitrustingsgoederen is vervallen, zijnde daarvoor voor 1915 toegestaan f 70 500, derhalve thans *minder* f 70 500;

voor aankoop, aanmaak, herstelling en onderhoud van materialen, goederen en voorwerpen voor den voorraad f 1 367 900, zijnde f 318 400 *meer* dan voor 1915 werd toegestaan;

voor aanschaffing, wijziging en herstelling van geschut, affutage, projectielen, handwapenen, torpedo's enz., behalve voor nieuwe schepen, f 654 795, zijnde f 32 755 *minder* dan voor 1915 werd toegestaan;

voor aankoop, onderhoud en herstelling van gereedschappen en werktuigen, aanbouw, onderhoud en herstelling van werfinrichtingen, werkvaartuigen en gebouwen enz. f 1 309 393, zijnde f 437 076 *meer* dan voor 1915 werd toegestaan;

voor algemeen dienst, beproevingen, proefnemingen f 338 635, zijnde f 316 809 *minder* dan voor 1915 werd toegestaan.

In 1916 zal de afvoering van verouderd drijvend materieel worden voortgezet door het logementschip *van Galen* uit de sterkte af te voeren en te verkoopen.

De opbrengst van dien bodem wordt geraamd op f 25 000.

Artikel 25.

Met betrekking tot de op dit artikel der begrooting uitgetrokken nieuwe werken moge het volgende worden medegedeeld:

Vernieuwing van kaaimuren.

De voor dit doel op de begrooting van 1915 toegestane fondsen werden wegens de inmiddels bij onderzoek gebleken meer dringende noodzakelijkheid der voorziening van een gedeelte kaaimuur aan de westzijde van het dokkanaal, dat eerst later daarvoor in aanmerking zou komen, voor laatstgemeld doel aangewend, en wordt voor uitvoering van de voor 1915 voorgenomen vernieuwing opnieuw het benodigd bedrag aangevraagd.

Kazerne voor Marine-personeel te Willemsoord.

Het vraagstuk van de wijze van huisvesting van het Marine-personeel te Willemsoord heeft reeds meermaals een onderwerp van overweging uitgemaakt en ten slotte werd de overtuiging verkregen, dat huisvesting aan den wal in kazernes om economische redenen de voorkeur verdient boven logies aan boord van logementschepen. De destijds zoowel door een particulier architect als door eene autoriteit der landmacht vervaardigde projecten kwamen echter niet tot uitvoering.

Thans nu de nog in gebruik zijne instructie- en logementschepen allengs zoodanige sporen van ouderdom vertoonen, dat zij binnen enkele jaren geleidelijk aan den dienst zullen ontfallen, komt overweging van de wijze van huisvesting opnieuw aan de orde.

Aanbouw van voor huisvesting geëigende schepen, dan wel kostbare verbouwing van aan den actieven dienst ontfallende schepen komen geen goede oplossing voor en veel beter wordt geacht geleidelijke aanbouw van een complex van kazernes, naarmate daartoe de noodzakelijkheid ontstaat als gevolg van het afvallen van schepen, en wel bij voorkeur naar een vooraf vastgesteld plan, dat voor vele jaren in de behoefte zal dienen te voorzien.

Te Willemsoord zijn slechts enkele terreinen, die voor kazernebouw op groote schaal in aanmerking kunnen komen. Daaronder behoort o.a. een droog te leggen terrein aan den overkant van de haven het Nieuwediep waarop zich nu reeds een mijnenmagazijn en een olietank bevinden, terwijl plannen aanhangig zijn om er nog een kolenmagazijn, pyrotechnische werkplaatsen en laboratoria — voor welke beide laatste mede fondsen op deze begrooting worden aangevraagd — te bouwen.

Een ander terrein is gelegen aan het Heldersch kanaal tusschen den Ruijhweg en de onderzeedienstkazerne aan het spoorwegbassin.

Dit terrein beslaat eene aanzienlijke oppervlakte, en is geschikt voor het bouwen van meerdere kazernes met exercitieloodsen en biedt ruimte voor een exercitie- en de noodige sportterreinen.

Beide terreinen eigenen zich voor bouw van kazernes; echter wordt, wanneer het laatstbedoelde terrein voor billijken prijs te bekomen is, daaraan de voorkeur gegeven.

Aanvankelijk ligt het in de bedoeling tot den aankoop van den benodigden grond over te gaan; daarna zullen plannen voor den bouw van eene of meerdere kazernes naar de oogenblikkelijk zich voordoende behoefte worden vervaardigd.

Uit den betrekkijken begrootingspost zullen ook worden gekweten de kosten voor onderzoekingen naar de gesteldheid van den bodem, voor voorbereidende werkzaamheden enz.

Pyrotechnische werkplaatsen aan den leidam te den Helder.

Reeds sedert jaren doet zich dringend de behoefte gevoelen aan eene afdoende verbetering van de gelegenheid voor munitie-aanmaak te Willemsoord, welke aanmaak in het fort Oostoever plaats had.

De pyrotechnische werkzaamheden zijn aan de aldaar bestaande gebouwen ontgroeid; voor de nieuwere munitiesoorten moesten werktuigen worden bijgeplaatst, waardoor de overblijvende ruimte in de gebouwen zoo gering werd, dat het werken zeer werd belemmerd, terwijl juist de hoeveelheid munitie, welke voor de schietoefeningen moest worden aangemaakt, in buitengewone mate vermeerderd werd, nu in de laatste jaren het opvoeren van de schietvaardigheid der kanonniers meer op den voorgrond getreden is.

Nu zoude wel eenige verbetering aangebracht kunnen worden door de gebouwen in het fort uit te breiden, doch deze verbetering zou niet afdoende zijn, waar het bezwaar blijft bestaan, dat er veel arbeid verloren gaat door het vervoeren naar de verschillende op vrij grooten onderlingen afstand gelegen gebouwen.

Desnoods zoude ook nog over dit bezwaar heen gestapt kunnen worden, ware het niet dat deze verbetering alleen voor vreedstijd zou helpen, aangezien in verband met de verdediging het fort Oostoever bij mobilisatie binnen 3 maal 24 uur ontruimd moet worden.

Het bedrijf werd dan ook ten vorigen jare verplaatst, aanvankelijk naar Wieringen (voor zoover het werken met buskruit betreft) en naar de Werf (voor het schoonmaken en oppersen der hulzen). Later, toen in den winter geen zekerheid bestond, dat de communicatie met Wieringen zoude blijven bestaan, werden de aldaar gebruikt wordende werktuigen weder naar Willemsoord teruggevoerd en opgesteld op het buiten de defensie staand schip *Heldin*, waarop thans de vervaardiging der munitie plaats heeft.

Het behoeft verder geen betoog, dat de toestand waarbij in oorlogstijd de pyrotechnische werkzaamheden niet onafgebroken voortgezet kunnen worden, onhoudbaar is. Bij de mobilisatie gingen de eerste vijf dagen verloren vóór het bedrijf te Wieringen hervat kon worden en juist in deze eerste dagen is volle kracht kunnen werken een gebiedende eisch om de munitie, voor zoover deze voor onderzoek als anderszins gesloopt is, weder te confectionneeren.

Er werd daarom naar eene andere plaats gezocht en deze werd gevonden op een aan te plemmen terrein aan de overzijde der haven Nieuwediep, nabij het verspermijnmagazijn. Op dit terrein ware nu eene pyrotechnische werkplaats te bouwen en aansluitend daaraan een magazijn voor de bestanddeelen voor den aanmaak van munitie, eene sloopplaats en een wacht- en schaftlokaal.

Bomvrijheid van deze gebouwen wordt niet noodig geacht, aangezien er slechts geringe hoeveelheden buskruit en ontplofbare stoffen te gelijk verwerkt worden, terwijl de reservemunitie voor de schepen en de voorraad buskruit voor exercitiemunitie bewaard kan worden in de magazijnen te Wieringen, dan wel op aan den dienst ontvallen schepen.

De kosten van de pyrotechnische werkplaats worden geraamd op f 659 000; in dit bedrag is mede begrepen de aanplamping met taludbedekking (ook voor eene eventueel te bouwen kolenopslagplaats, bomvrij munitiemagazijn, dan wel eenig ander op het te winnen terrein te plaatsen gebouw), de bestrating van en de sporen op het terrein rondom de gebouwen, de rails en travellers in de gebouwen, de waterleiding, elektrische licht- en krachtleiding, centrale verwarming en ventilatie der gebouwen, zoomede een aanlegsteiger met rails, lang 40 M., voor kleine schepen.

Als eerste termijn is op de begroting van 1916 een bedrag van f 430 000 gebracht.

Voorzieningen aan het Marine-hospitaal te Willemsoord.

De bestaande houten vloeren op den beganen grond, behalve in de kamers aan de voorzijde van het hospitaal, verkeeren in zeer ongunstigen toestand en vervanging door betonvloeren is hoogst gewenscht. Daarmede wordt tevens tegemoet gekomen aan den thans bestaanden hinderlijken hollen klank, door het loopen over de houten vloeren veroorzaakt.

De voorziening van ramen van tuimelende bovenramen is daarom wenschelijk, omdat bij de heerschende winden op de zalen door onvoldoende sluiting dikwerf bezwaren worden ondervonden.

Verbetering en uitbreiding van de stoomwerkplaats op 's Rijks werf te Willemsoord.

De stoomwerkplaats van 's Rijks werf te Willemsoord voldoet reeds geruimen tijd niet meer aan matig gestelde eischen. De outfitteering is voor een deel verouderd, de aanleg der elektrische krachtinstallatie oneconomisch, doordat bijna alle werktuigen op één drijfwerk staan; er ontbreekt eene behoorlijke stelplaats, zoomede eene loopkraan voor het verwerken van zware machinedeelen, hetgeen thans met handkracht moet geschieden. Bovendien is de inrichting der nevenwerkplaatsen (koperslagerij, gieterij en modelmakerij) hokkerig, waardoor het toezicht in hooge mate bemoeilijkt wordt.

Een en ander is oorzaak, dat de stoomwerkplaats oneconomisch werkt en het is ter verbetering daarvan noodig zoodanige voorzieningen te treffen, dat deze werkplaats beantwoordt aan de eischen, die men aan eene moderne inrichting van dien aard kan stellen.

Outillage met het oog op turbines.

De omstandigheid, dat met de in aanbouw zijnde torpedo-booten Z¹⁻⁴ vaartuigen bij de marine hunne intrede zullen doen, waarbij de voortstuwing door middel van turbines plaats heeft, maakt het noodig 's Rijks werf te Willemsoord door aanschaffing van verschillende werktuigen, die onmisbaar zijn voor het verrichten van herstellingen aan stoomturbines, daartoe in staat te stellen.

De aanschaffingsprijs dier werktuigen wordt geraamd op f 28 000, waarvan echter als eerste termijn is opgebracht f 8000, zullende het tweede gedeelte op de begroting van 1917 worden aangevraagd.

Aansluiting kabel Kennemer Electriciteits-Maatschappij aan kazerne onderzeedienst te Willemsoord.

Ten einde in geval van storing in de werfcentrale de levering van stroom te kunnen bestendigen is als reserve eene rechtstreeksche aansluiting van den kabel der genoemde maatschappij aan de kazerne voor den onderzeedienst noodzakelijk.

Vernieuwing van vloeren in de gebouwen van het torpedo-atelier op het Marine-etablisement te Amsterdam.

De plaveivloeren in de vleugelgebouwen van het torpedo-atelier verkeeren in zoodanigen toestand, dat het ook uit een oogpunt van veiligheid bij het vervoer noodig is tot vervanging door vloeren van gewapend beton over te gaan.

In het Z. W. vleugelgebouw zal een houten dekvloer worden gelegd.

Aanbouw bij het gebouw van de verificatie van 's Rijks zeeinstrumenten te Leiden.

De aankoop van twee huisjes bij het terrein van de verificatie van 's Rijks zeeinstrumenten, waartoe bij de begroting van 1914 machtiging werd verleend, had ten doel uitbreiding

te kunnen geven aan de localiteit, wanneer die in de toekomst noodig mocht blijken te zijn.

Strekke de bemoeiing van de verificatie zich tot enkele jaren geleden uitsluitend uit tot de zorg voor uurwerken, reflectie-instrumenten, kompassen met hunne onderdeelen enz., in de laatste jaren werd die bemoeiing uitgebreid door toevoeging van afstandmeters en periscopen.

Aan de verificatie te Leiden den eisch te stellen, dat zij in staat zou moeten zijn de laatstelijk toegevoegde instrumenten — waaronder van groote afmeting — in het gebouw te onderzoeken en te herstellen, zou eene inrichting noodig maken, die groote kosten van aanbouw ook van exploitatie zou na zich sleepen. Daartoe behoeft echter niet te worden overgegaan, omdat de overbrenging naar en de behandeling bij de verificatie zich zou kunnen bepalen tot de instrumenten van geringer afmeting, terwijl die van grooter afmeting bij 's Rijks werf zouden kunnen worden behandeld, met dien verstande, dat de onderdeelen daarvan, tot welker zorg de bemoeiing van den adviseur-verificateur zich meer in het bijzonder uitstrekt, in de instrumentmakerij bij de verificatie worden onderzocht en hersteld.

Het gebouw van de verificatie is niet berekend, om ook afstandmeters en periscopen, zij het ook van kleiner afmeting, en de onderdeelen van de grootere instrumenten in behandeling te nemen, en het tijdstip is aangebroken, om tot uitbreiding dier inrichting over te gaan door aanbouw van een pand op de plaats der in 1914 aangekochte huisjes, en door verandering der hijschijnrichting en versterking van het torenvlak van het gebouw, zoodanig, dat afstandmeters tot 2.74 M. basis geheschen kunnen worden, gepaard met de daartoe noodige herstellingen van het gebouw.

De kosten daarvan worden geraamd op f 44 000, waarvan als eerste termijn op het dienstjaar 1916 een bedrag van f 25 000 wordt aangevraagd.

De in verband met de voorgestelde uitbreiding noodige aanschaffing van werktuigen en gereedschappen en aanstelling van een tweeden instrumentmaker, voorzover het niet reeds noodzakelijk mocht blijken deze reeds in 1916 te doen plaats hebben, zal bij de begrooting voor 1917 worden aangevraagd.

Artikel 26. Maatregelen van materieelen aard als gevolg van de opheffing van 's Rijks werf te Amsterdam als werf van aanbouw en herstelling.

Terwijl aanvankelijk op de begrooting van 1915 een bedrag van f 100 000 was opgebracht voor de onder dit hoofd bedoelde maatregelen, moest dit bedrag voor de definitieve samenstelling der begrooting bij het Departement tot f 50 000 worden teruggebracht, in verband met behoeften van meer dringenden aard.

Nu echter de opheffing van 's Rijks werf te Amsterdam als inrichting van aanbouw en herstelling een voldongen feit is, behooren thans, in aansluiting aan hetgeen reeds in 1915 werd voorbereid, de verdere maatregelen te worden genomen, die noodig zijn, om het Marine-etablisement te Amsterdam zoodanig in te richten als met zijne gewijzigde bestemming overeenkomt.

Daartoe wordt noodig geacht het maken eener afscheiding te land en te water van het ten verkoop bestemde gedeelte, het maken eener overkapping en helling voor lichte vaartuigen, het gelijkmaken eener helling en het maken van een kaaimuur, de verplaatsing eener loods, de vertimmering van magazijnen, de verplaatsing en inrichting van gebouwen, het demonteeren van over te brengen werktuigen, de overvoer naar elders en opstelling enz.

Bovendien behoort bij 's Rijks werf te Willemsoord de z.g. eikenhoutloods te worden ingericht tot magazijn van machinekamerbehoeften en electriciteitsbenodigdheden.

Voor een en ander is een bedrag van f 95 000 onder de voor art. 26 geraamde som begrepen.

IIIde Onderafdeeling.

Het totaal dezer onderafdeeling bedraagt f 5 995 761 tegen f 5 677 119 ¹⁾ voor 1915 toegestaan.

Het verschil voor elk artikel in den toelichtenden staat nader verklaard is een gevolg van *hoogere* raming van:

Art. 30. Kosten van het personeel der actieve zeemacht, bestaande in traktementen, soldijen en toelagen f 180 000

Art. 31. Kosten verband houdende met aan-neming en reëngagement van schepelingen 41 500

Art. 32a. Personeel bij het Koninklijk Insti-tuut voor de Marine 299

Art. 32b. Materieel voor het Koninklijk Insti-tuut voor de Marine 565

Art. 33a. Personeel bij de Marine-Machinisten-school 5 500

Art. 33b. Materieel voor de Marine-Machinis-tenschool 7 715

Art. 34a. Personeel voor de Kweekschool voor Zeevaart te Leiden 505

Art. 35a. Personeel voor de opleidingen, niet elders met name genoemd 7 390

Art. 38. Kosten van examens 1 000

Art. 39. Kosten van voeding 96 000

Art. 40a. Personeel voor de Marine-bakkerij .. 2 381

Art. 46. Subsidie voor het inrichten en drijven van toko's 3 300

Terwijl wordt ingevoegd een nieuw onderart. 32c „Kosten van het internaat van adspirant-adelborsten te Dordrecht” 20 000

f 366 155

waartegenover eene *lagere* raming van:

Art. 35b. Materieel voor de opleidingen, niet elders met name genoemd f 22 622

Art. 37. Subsidie ten behoeve van studenten in de geneeskunde en premiiën aan artsen bij opleiding en benoeming tot officier van gezondheid bij de Marine 14 500

Art. 41. Traktementen enz. van het personeel bij de Marine-hospitalen ... 6 431

Art. 42. Onderhoud enz. van ge-bouwen enz. ten dienste der verpleging 3 460

Art. 43. Kosten van verpleging ... 500

47 513

Blijft meer f 318 642

Artikel 32.

Het tekort aan zeeofficieren, dat in de toekomst ten ge-volge van het feit dat in de laatste jaren het aantal open-gestelde plaatsen als adelborst bij het Koninklijk Instituut voor de Marine niet is kunnen worden vervuld, eer zal toe-dan afnemen, noopte tot het onverwijd treffen van maat-regelen om, zonder in *eenig* opzicht wijziging te brengen in het bestaande stelsel van opleiding, in dezen noodstand te voorzien. De ondergeteekende rekende zich eene onverwilde voorziening tot plicht, omdat een door onvoldoenden toevoer stijgend tekort aan zeeofficieren eenmaal de noodzakelijkheid *moet* doen ontstaan om het stelsel van aanneming en oplei-ding, zooals dat na overleg met de Staten-Generaal is aan-

¹⁾ Bij de wet van 9 Juli 1915 (*Staatsblad* n°. 315) verhoogd met f 10 000.

genomen, te herzien en hiertoe, naar het voorkomt, niet mocht worden overgegaan dan nadat afdoende zal zijn gebleken, dat langs den bestaanden weg niet in de behoefte kan worden voorzien. Hierbij komt nog, dat in het belang van den dienst voorkomen moet worden, dat de aanvulling van het korps zeeofficieren met groote schokken plaats heeft, hetgeen ongetwijfeld geschiedt, indien na eenige jaren van onvoldoenden toeloop, door bijzondere maatregelen eenige groote promoties zouden worden ingelascht, wat, naar de ondervinding heeft geleerd, groote bezwaren voor de toekomst met zich brengt.

Toen nu bleek, dat ook in dit jaar weder het aantal open-gestelde plaatsen niet zou worden vervuld, meende de onder-geteekende, dat de maatregelen, welke geen uitstel konden lijden, hunne wettelijke sanctie konden ontleenen aan artikel 3 der wet tot vaststelling van het Vde Hoofdstuk der Staatsbegroting voor het loopende dienstjaar. De overwe-ging, dat in den Lande een breede kring van personen be-staat, wier zonen, hoewel door opvoeding en beschaving voor de betrekking van zeeofficier geschikt te achten, verstoken zijn van onderwijs op hogere burgerscholen met vijfjarigen cursus, welker einddiploma toegang geeft tot het Koninklijk Instituut, leidde den ondergeteekende er toe aan de Koningin voor te stellen om door stichting van een internaat dezen jongelingen gelegenheid te geven het onderwijs aan de hoo-gere burgerschool te Dordrecht te volgen, met verplichting om, na behaald einddiploma, de zeeofficiersloopbaan te kie-zen. Bij Koninklijk besluit van 8 Juli 1915 n°. 28 werd dit internaat gevestigd te Dordrecht, en onder leiding gesteld van een gewezen zeeofficier, oud-directeur van eene H. B. S., aan wien deswege eene jaarlijksche vergoeding van f 3000, benevens vrije woning, water, vuur en licht en geneeskun-dige hulp voor hem en zijn gezin is toegekend. Een reglement voor deze inrichting werd bij hetzelfde besluit vastgesteld.

De voornaamste bepalingen er van zijn van de volgende strekking:

Tot het internaat worden toegelaten degenen, die, na ge-schikt te zijn bevonden, bekwaam zijn om het onderwijs in de 3de, 4de of 5de klasse der H. B. S. te Dordrecht te vol-gen. Voor plaatsing komen niet in aanmerking leerlingen van eene H. B. S. met 5-jarigen cursus, wier ouders wonen in eene gemeente in Nederland, waar eene zoodanige inrich-ting gevestigd is.

Na met goed gevolg afgelegd eindexamen H. B. S. worden de jongelingen benoemd tot adelborst der 2de klasse en bij het Koninklijk Instituut geplaatst. De kosten van het inter-naat komen ten laste van het Rijk; aanschaffing en onder-houd van kleeding en schoeisel, zoomede zak- en reisgeld zijn ten laste van ouders of voogden, die bovendien f 300 per jaar bijdragen tijdens het verblijf van hunne zonen aan het inter-naat. De kosten per persoon worden geschat op $\pm$ f 750 's jaars; gerekend is op 24 geplaatsten.

De bijdragen voor opleidingskosten over 1916, geraamd op f 7000, worden verantwoord bij de Wet op de Middelen.

Artikel 33.

In verband met de reorganisatie van de machinistenop-leiding van eene drie- tot eene vijfjarige, welke ook reeds van toepassing zal zijn op de aanwezige aspirant-machinisten, zullen zij, die behooren tot de oudste afdeling, worden be-stemd om 1 September 1916 hunne opleiding voort te zetten aan het Koninklijk Instituut voor de Marine te Willemsoord. Met het oog op de diensten, welke zij reeds gedurende de mobilisatie op de vloot bewezen hebben, zullen zij in plaats van te embarkeeren, gedurende den cursus 1915—16 bij de Marine-Machinistenschool in opleiding blijven. De op hen volgende afdeling zal den cursus 1915—16 mede aan die school volgen, en op 1 September 1916 op het varende mate-rieel worden geplaatst.

De kosten van voeding, bewassing, zakgeld enz. der arspirant-machinisten van de oudste afdeling zijn op grond

van het bovenstaande van 1 September 1916 ten laste van het Koninklijk Instituut voor de Marine (artikel 32) gebracht.

Behalve de meerdere kosten, welke voortvloeien uit het aanwezig zijn van meer dan drie afdelingen, is bij artikel 33 gerekend op de uitgaven, verband houdende met het ge-bruik dat ten behoeve van de aspirant-machinisten wordt gemaakt van de Middelbare Technische School te Dordrecht.

Voorts is het wenschelijk om, waar de aspirant-machinis-ten na hun verblijf bij het Koninklijk Instituut tot officier worden benoemd, aan de jongste afdelingen dansonderwijs te geven, en is op de daaraan verbonden uitgaven gerekend.

Het ligt in de bedoeling het onderwijs in de Maleische taal voortaan aan de aspirant-machinisten niet te geven tijdens hun verblijf bij het Instituut voornoemd. Vandaar dat deze kosten niet meer bij dit artikel zijn uitgetrokken.

Vde Onderafdeling.

Het totaal dezer onderafdeling bedraagt f 3 451 996 tegen f 3 401 036 voor 1915 toegestaan.

Het verschil voor elk artikel in den toelichtenden staat nader verklaard, is een gevolg van *hoogere* raming van:

Art. 51. Pensioenen en onderstanden, uitgezonderd die begrepen in de 2de Afdeling	f 49 942
Art. 59. Kosten van medailles	1 700
Art. 61. Zieken- en verwondengelden	32 300
Art. 62. Uitkeeringen bij overlijden ten be-hoeve van de nagelaten betrekkingen van over-leden militairen der Koninklijke Marine enz. ...	750
Art. 64. Uitgaven ingevolge Ongevallenwet 1901, uitgezonderd die vermeld in de 2de Afdee-ling	10 000
terwijl werd ingevoegd een nieuw artikel 53b, bijdrage aan het Weduwen- en Weezenfonds voor burgerlijke ambtenaren	23 160

Totaal meer ... f 117 852

waartegenover eene *lagere* raming van:

Art. 56a. Tegemoetkomingen aan beambten en werklieden en bedienden bij 's Rijks werf te Amsterdam	f 60 000
Art. 58. Toelagen ingevolge art. 3 der wet van 9 Mei 1890 (<i>Staatsblad</i> n°. 80)	242
Art. 63. Subsidiën aan vereenigin-gen tot steun van weduwen en weezen van militairen en gepensioneerde militairen der zeemacht	1 000
Art. 67. Subsidiën en verdere kos-ten in verband met de verzorging van de geestelijke belangen van het per-soneel der zeemacht	5 500
Art. 68. Subsidiën aan de Marine-cantines	150
	66 892

¹⁾ Blijft meer ... f 50 960

2de AFDEELING.

Niet militaire uitgaven.

Iste Onderafdeling.

Het totaal dezer onderafdeling bedraagt f 3 346 890 tegen f 3 311 972 voor 1915 toegestaan.

¹⁾ Aangeteekend wordt, dat voor 1915 van deze onderafdeling werd over-gebracht naar de 2de onderafdeling, onderdeel D, wegens de kosten van het industrieel bedrijf van 's Rijks werven te Willemsoord en Hellevoetsluis een bedrag van f 55 400, zoodat feitelijk het totaal dezer onderafdeling in stede van eene vermeerdering, eene vermindering aanwijst van f 4 440.

Het verschil voor elk artikel, in den toelichtenden staat nader verklaard, is een gevolg van *hoogere* raming van:

Art. 78. Bezoldiging van den inspecteur-generaal, de inspecteurs van het loodswezen enz. (artikel 77, begrooting 1915)	f 1 616
Art. 79a. Bezoldiging van het personeel der stoomloodstransportvaartuigen (artikel 78a begrooting 1915)	528
Art. 84. Aandeel in de loodsgelden (artikel 83 begrooting 1915)	4 400
Art. 90. Aanschaffing van betonnings- en bebakingsmaterieel (artikel 89 begrooting 1915) ..	2 500
Art. 92a. Bezoldiging van de bemanning der betonningsvaartuigen (artikel 91a begrooting 1915)	1 296
Art. 92b. Aanschaffing en herstelling van betonningsvaartuigen (artikel 91b begrooting 1915)	35 780
Art. 93a. Dagloon en enz. van het werkliedenpersoneel bij de betonningsmagazijnen (artikel 92a, begrooting 1915)	326
Art. 94. Bezoldiging enz. van het personeel der verlichting (artikel 93 begrooting 1915)	1 755
Art. 95. Kosten van het materieel der verlichting (artikel 94 begrooting 1915)	24 422
Totaal meer	f 72 623

waartegenover eene *lagere* raming van:

Art. 80. Bureau- en lokaalbehoeften (art. 79 begrooting 1915)	f 140
Art. 82. Bezoldiging van de ambtenaren enz. (art. 81 begrooting 1915) ...	708
Art. 86a. Aanbouw van loodsvaartuigen (art. 85a begrooting 1915)	16 678
Art. 86b. Herstelling van loodsvaartuigen (art. 85b begrooting 1915)	7 979
Art. 88. Aanbouw enz. van loodsgebouwen enz. (art. 87 begrooting 1915) ..	10 700
Art. 89. Onderhoud enz. van loodsgebouwen enz. (art. 88 begrooting 1915) ..	500
Art. 93b. Kosten van instandhouding betonning (art. 92b begrooting 1915) ...	1 000
Totaal minder	37 705
Blijft meer	f 34 918

In aansluiting aan de mededeelingen voorkomende in de Memorie van Toelichting, behorende bij de Marinebegrooting voor het dienstjaar 1915 (bladz. 18), zij hier aangegeekend:

dat ten gevolge van de in 1914 ingetreden buitengewone tijdsomstandigheden de bouw van de vaartuigen en de uitvoering van sommige nieuwe werken, waarvoor de gelden werden toegestaan bij de begrooting voor 1913 en 1914, vertraging ondervonden;

dat het twaalfde stoomloodsvaartuig, de loodsschokker en de nieuwe werken, waarvoor gelden werden toegestaan bij de begrooting voor 1913, gereed kwamen en de in die begrooting genoemde loodsschoener zijne voltooiing nadert;

dat het dertiende stoomloodsvaartuig, de loodsschoener, de motorafhaalboot, de loodsschokker en het motorbetonningsvaartuig, waarvoor de gelden bij de begrooting voor 1914 werden toegestaan, hunne voltooiing naderen en de op die begrooting toegestane nieuwe werken nagenoeg alle gereed kwamen;

dat de bouw van het veertiende stoomloodsvaartuig en van den loodsschoener en de verbetering van de semaphore te

IJmuiden, waarvoor de gelden bij de begrooting voor 1915 werden toegestaan, in uitvoering zijn.

Ten aanzien van de in de 2de afdeeling (Loodswezen, betoonning, bebakening enz.) van den uitgewerkten en toelichtenden staat der Marinebegrooting voor 1916 aangevraagde gelden, waarvoor in de kolom „Toelichtingen” van dien staat wordt verwezen naar de Memorie van Toelichting, heeft de ondergeteekende de eer het volgende mede te deelen.

Artt. 78 en 94. Terwijl nog tijdens de eerste jaren van het bestaan van het proefstation der kustverlichting te Scheveningen de meeste verlichtingsartikelen compleet uit het buitenland werden betrokken en door monteurs der buitenlandsche fabrieken werden opgesteld, zijn in de laatste jaren nog slechts die onderdeelen in het buitenland besteld, welke hier te lande niet te bekomen zijn. De overige onderdeelen zijn thans van binnenlandsch fabrikaat. De aanmaak der verbindingsdeelen, de samenstelling van de complete inrichtingen, zoomede de montage van deze inrichtingen op de lichtopstanden geschieden door het personeel van het proefstation. Ook de meeste herstellingen worden door dit personeel verricht, terwijl eveneens voor het veranderen van oud materiaal, dat bij de samenstelling van moderne inrichtingen nog benut kan worden, van de kennis en ervaring van dit personeel wordt gebruik gemaakt.

Deze maatregelen, welke ons meer en meer onafhankelijk van het buitenland hebben gemaakt, hadden o.a. het gunstige gevolg, dat sedert het uitbreken van den huidige oorlog, die het verkrijgen van buitenlandsche hulp onmogelijk maakte, vele belangrijke herstellingen, vooral aan lichtboeilantaarns, toch konden worden uitgevoerd.

Intusschen zijn de werkzaamheden van hoogergenoemd personeel ten gevolge van een en ander belangrijk gewijzigd en uitgebreid. Zoowel de aard als de omvang dier werkzaamheden vereischen de aanstelling van een opzichter voor den algemeenen dienst, die het dagelijksch opzicht voert over de samenstelling van het materieel, dat voor nieuwe lichtinstallaties benodigd is, het werk der monteurs en instrumentmakers regelt en controleert, enz. Bovendien zijn noodig een tweede instrumentmaker en nog twee monteurs, terwijl alsdan kunnen vervallen de opzichter-instrumentmaker en een stoker.

De regeling der bezoldiging van den aan te stellen opzichter voor den algemeenen dienst ten behoeve der verlichting zal gelijk kunnen zijn aan die van den reeds aanwezigen opzichter voor het bouwkundig gedeelte van den algemeenen dienst, derhalve f 1400 tot f 2400 's jaars, dit maximum te bereiken door driejaarlijksche verhoogingen van f 100 's jaars (beleefde verwijzing naar blad. 20 van de Memorie van Toelichting, behorende bij de Marinebegrooting dienstjaar 1912, ad art. 78).

In verband hiermede is op art. 78 uitgetrokken een bedrag van f 1200, zijnde 8 maanden loon van f 1800 's jaars van af 1 Mei 1916, waarbij rekening is gehouden met de bekwaamheden en de ervaring van den persoon, die voor aanstelling tot opzichter voor den algemeenen dienst in aanmerking komt.

De bezoldiging van opzichter-instrumentmaker is dientengevolge op art. 94 slechts voor 4 maanden, 1 Januari—ultimo April 1916, uitgetrokken.

Bij art. 94 is tevens rekening gehouden met de aanstelling van een tweeden instrumentmaker en van de twee monteurs bovengenoemd, en met het vervallen van een stoker.

Art. 86a. Het 15de stoomloodsvaartuig, voor de aanschaffing waarvan op dit artikel de vereischte gelden zijn uitgetrokken, is noodig, om den stoomloodsdienst in het 3de district naar behooren te kunnen blijven uitoefenen zonder te kort te doen aan de eischen van onderhoud der reeds aanwezige stoomloodsvaartuigen. Naarmate deze vaartuigen ouder worden, wordt de kans op meer langdurige herstellin-

gen grooter. Voortdurend zou het eenige reserve-vaartuig in dat district of in dienst zijn ter vervanging van een in herstelling zijnd vaartuig, of zelf herstellingen ondergaan. Dientengevolge zou geen vaartuig beschikbaar wezen, om bij eenig ongeval dat een in dienst zijnd vaartuig overkomt, onmiddellijk den dienst van dit vaartuig over te nemen.

De loodsschoener, waarvoor de noodige gelden werden aangevraagd, moet dienen, om te kunnen voortgaan met de vervanging van kotters van den zeeloodsdienst door schoeners.

Art. 92b. Het motorbetonningsvaartuig waarvoor op dit artikel de noodige gelden zijn uitgetrokken, is bestemd voor het 2de district. Het ligt in de bedoeling, na gereedheid van dit vaartuig, het thans in dat district dienst doende, van een motor voorziene zeilbetonningsvaartuig te bestemmen voor het 1ste district, om het zeilbetonningsvaartuig van dit district, dat in het begin van 1917 wegens ouderdomsgebreken aan den dienst ontvalt, te vervangen. Met het nieuwe motorbetonningsvaartuig zal in de noordelijke toegangen tot de Zuiderzee, beter dan zulks met een zeilvaartuig mogelijk is, voldaan worden aan den meermalen door de scheepvaart geuit wensch, dat later in het najaar worde aangevangen met de vervanging van zomerbetonning door winterbetonning en dat vroeger in het voorjaar de zomerbetonning weder gelegd is.

Art. 95. Het op onderdeel g van dit artikel genoemde licht Urk vereischt dringend herstelling en verbetering.

De bestaande uitkijklaken van de kustwacht op de lichttorens Egmond, Eierland en Ameland, beantwoorden niet aan de eischen, welke tegenwoordig aan den kustwachtdienst worden gesteld. Zij moeten noodzakelijk door ruimere lokalen, nabij de lichttorens opgesteld, vervangen worden, evenals reeds geschiedde met de uitkijklaken te Schiermonnikoog en Kijkduin.

Met den bouw van een magazijn (loods) voor berging van lichtboeien te Harlingen wordt beoogd, uitvoering te geven aan het vermeld op bladz. 17, op regel 10—13 v. o., der Memorie van Toelichting, behoorende bij de begrooting voor het dienstjaar 1914. Onder het uitgetrokken bedrag van f 19 000 zijn begrepen de geraamde kosten voor rails, travellers, enz.

De aangevraagde lichtboei van 10 M³ en ondiepwaterlichtboei van 5 M³ zijn bestemd voor aanvulling van den voorraad.

IIde Onderafdeeling.

Het totaal dezer onderafdeeling bedraagt f 83 586 tegen f 55 454 voor 1915 toegestaan, alzoo f 28 132 meer.

Het verschil voor elk artikel in den toelichtenden staat nader verklaard is een gevolg van *hoogere* raming van:

Art. 99. Kosten van liet opnemingsvaartuig (art. 98 begrooting 1915)	f	31 750
waartegenover eene <i>lagere</i> raming van:		
Art. 96. Bezoldigingen van het personeel bij de afdeeling hydrographie (art. 95 begrooting 1915)		3 618

Blijft meer f 28 132

Tot toelichting diene het volgende:

Tot nu toe werd het opnemingsvaartuig *Hydrograaf* jaarlijks na afloop der opnemingen buiten dienst gesteld en schip, werktuigen en inventaris op 's Rijks werf geconserveerd, hersteld en weder in orde gebracht voor den volgenden zomer. Het is echter doelmatiger en tevens goedkooper het schip in dienst te houden met verminderde bemanning, het onderhoud en de kleine herstellingen te doen geschieden door dit personeel en alleen voor de meer omvangrijke de hulp in te roepen van 's Rijks werf.

Van de bezuiniging op art. 99b, herstelling en onderhoud van romp, werktuigen en inventaris, welke staat tegenover

de daarvoor meerdere uit te geven f 1390 aan personeel op art. 99a, kan echter nu nog niet blijken, omdat de reparaties, op het oogenblik dat het vaartuig weder beschikbaar zal worden gesteld voor de opnemingen, niet zijn te schatten, zoodat dezelfde bedragen als vroeger daarvoor zijn uitgetrokken.

Aangezien het schip niet meer in conservatie zal zijn bij 's Rijks werf, is het in verband met de eischen eener zuivere bedrijfsboekhouding noodig een bedrag uit te keeren aan de werf ter bestrijding van de kosten, welke de werf moet besteden voor toezicht en bewaking gedurende de maanden dat het vaartuig buiten den opnemingsstijd op de werf vertoeft.

De opnemingsvaartuigen der militaire hydrographie *Raaf* en *Geep* zijn 40 jaren oud en zullen zeer spoedig aan den dienst ontvallen, zoodat het noodig is ze te vervangen. Dit kan het goedkoopst geschieden door den bouw van een nieuw vaartuig, dat, bemand en uitgerust als de *Hydrograaf*, het werk zal kunnen verrichten van *Raaf* en *Geep* samen en jaarlijks ongeveer f 10 000 minder aan exploitatie zal kosten.

Als eerste termijn voor dit vaartuig, waarvan de totaal-kosten worden gerekend f 140 000 te bedragen, is opgebracht f 20 000 op art. 99b en niet op art. 50b.

Aan het Departement is men er nl. in de latere jaren in geslaagd zoowel de militaire als de opnamebelangen in onderling overleg voldoende tot hun recht te laten komen. Daarmee is de noodzakelijkheid van twee verschillende soorten van hydrographischen dienst, uiteraard meer omslachtig en kostbaar, vervallen.

Getracht is de regeling zoo te maken, dat de stellingcommandanten over het in hun ressort werkende opnemingsvaartuig kunnen beschikken, wanneer militaire belangen zulks mochten vorderen.

Sedert 1 Juni 1914 verschenen de nieuwe kaarten 201, Zeegaten van Texel en Eierland, 202, Zeegaten aan den Hoek van Holland en Goeree en 212, Zuiderzee, een verbeterblad op kaart 209, Haringvliet, Krammer, Volkenrak en Hollandsch Diep, een nieuwe catalogus en nieuwe bijlagen 1 en 2 op den Zeemansgids voor de Nederlandsche kust.

Op de bestaande gravures werden de vereischte verbeteringen aangebracht.

Het in de schatkist gestorte bedrag voor verkoop over 1914 van zeekaarten van Nederland en West-Indië bedroeg f 1 294,50.

Opnemingen hebben in 1915 niet plaats gehad, wegens de tijdsomstandigheden.

IIIde Onderafdeeling.

Het totaal dezer onderafdeeling bedraagt f 359 251 tegen f 357 203 voor 1915 toegestaan.

Het verschil voor elk artikel in den toelichtenden staat nader verklaard is een gevolg van *hoogere* raming van:

Art. 100. Pensioenen en onderstanden (art. 99 begrooting 1915)	f	2 151
Art. 103. Zieken- en verwondengelden (art. 102 begrooting 1915)		14

Totaal meer f 2 165

waartegenover eene *lagere* raming van:

Art. 101. Wachtgelden (art. 100 begrooting 1915)		117
--	--	-----

Totaal meer f 2 048

IIIde Afdeling.

Deze afdeeling is voor 1916 geraamd op f 60 000, hetzelfde bedrag dat voor 1915 werd toegestaan.

De Minister van Marine,

J. J. RAMBONNET.

BIJLAGE A VAN DE MEMORIE VAN TOELICHTING.

VERGELIJKEND OVERZICHT

van de IIde onderafdeeling van de 1ste afdeeling der Marinebegrootingen
voor het dienstjaar 1916 en 1915.

Bij de begrooting voor 1916 is uitgetrokken voor:

Artikel.	Aanbouw, tuigen en uitrusten van nieuwe schepen, daaronder begrepen artillerie- en torpedobewapening.	Herstelling, uitrusting en conservatie van schepen in en buiten dienst.	Aankoop, aanmaak herstelling en onderhoud van materialen, goederen en voorwerpen voor den voorraad.	Aanschaffing, wijziging en herstelling van geschut, affutage, projectielen, handwapenen, torpedo's enz., behalve voor nieuwe schepen.	Aankoop, onderhoud en herstelling van gereedschappen en werktuigen, aanbouw, onderhoud en herstelling van werfinrichtingen, werkvaartuigen en gebouwen.	Algemeenen dienst, beproevingen en proefnemingen.
15	—	A. Ia. f 250 500	AId. f 50 000	—	AI f. f 7 000	A. Ii. f 1 000
	—	A. Ib. 28 500	—	AIe. f 3 500	AIg. 60 000	—
	—	A. Ic. 15 000	—	—	AIh. 8 000	—
	—	A. IIa. 208 500	—	—	AIId. 6 000	—
	—	A. IIb. 21 500	—	—	AIIf. 20 000	—
	—	A. IIc. 60 000	—	—	—	—
	—	A. III. 593 000	—	—	—	—
	—	B. Ia. 36 500	BI d. 12 500	BIe. 1 000	BI f. 7 500	B. Ii. 100
	—	B. Ib. 12 000	—	—	BIg. 15 000	—
	—	B. Ic. 5 500	—	—	BIh. 4 500	—
	—	B. IIa. 32 000	—	—	BIId. 900	—
	—	B. IIb. 100	—	—	BIIf. 2 250	—
	—	B. IIc. 6 000	—	—	—	—
	—	B. III. <i>Memorie.</i>	—	—	—	—
	C. Ia. f 1 000	C. Ib. 25 000	CI d. 20 000	CIe. 9 000	CI f. 2 000	C. Ii. 1 000
	—	C. Ic. 25 550	—	—	CIg. 4 500	C. Ik. 1 000
	—	—	—	—	CIh. 5 000	—
	—	C. II. 62 000	CII. 45 000	—	—	—
	—	D. <i>Memorie.</i>	—	—	—	—
16	6 470 000	—	—	—	—	—
17	—	—	—	349 695	—	—
18	350 000	—	—	247 000	—	—
19	a. 3 418	b. 40 000	d. 75 000	—	—	l. 1 000
	—	c. 405 000	—	—	—	—
20	—	—	1 022 500	—	—	—
21	—	455 200	—	—	—	—
22	—	A. IIa. 293 500	AIId. 12 000	AIIf. 25 000	AIIf. 20 000	A. Ia en b 24 500
	—	A. IIb. 37 500	—	—	AIIf. 35 000	A. Iii. 500
	—	A. IIc. 30 000	—	—	AIIf. 8 000	A. IIk. 25 000
	—	—	—	—	—	A. III. 51 000
	—	—	AIV. 44 500	—	—	A. III. 20 000
	—	—	—	—	—	A. V. 33 200

Bij de begroting voor 1915 is toegestaan voor:

Artikel.	Aanbouw, tuigen en uitrusten van nieuwe schepen, daaronder begrepen artillerie- en torpedo-bewapening.	Herstelling en uitrusting van schepen in en buiten dienst.	Conservatie van reserveschepen en hunne uitrustings-goederen.	Aankoop, aanmaak en herstelling van materialen, goederen en voorwerpen voor den voorraad.	Aanschaffing, wijziging en herstelling van geschut, affutage, projectielen, handwapenen, torpedo's enz., behalve voor nieuwe schepen.	Aankoop, onderhoud en herstelling van gereedschappen en werktuigen, aanbouw, onderhoud en herstelling van werfinrichtingen, werkvaartuigen en gebouwen.	Algemeenen dienst, beproevingen en proefnemingen.
15	—	Ib ¹ . f 28 500	—	Id. f 5 000	—	If. f 1 500	Ii. f 500
	—	Ib ² . 5 000	—	Ie. 1 500	—	Ig. 1 000	Ik. 1 000
	—	Ic ¹ en ² . 10 500	—	—	—	Ih. 10 000	—
	IIa. f 2 000	IIb ¹ . 20 000	—	IIId. 65 000	—	IIIf. 1 000	IIi. 500
	—	IIb ² . 16 000	—	IIe. 7 000	—	IIg. 3 000	IIk. 1 500
	—	IIc ¹ en ² . 4 000	—	—	—	IIh. 2 000	—
	—	IIIb ¹ . 122 100	—	IIIId. 23 000	—	IIIIf. 5 000	IIIi. 4 000
	—	IIIb ² . 10 000	—	IIIe. 1 000	—	IIIg. 4 000	IIIk. 1 000
	—	IIIc ¹ en ² . 323 000	—	—	—	IIIh. 50 000	—
	—	IVb ¹ . 126 500	—	IVId. 20 000	—	IVIf. 1 000	IVi. 100
	—	IVb ² . 12 000	—	IVe. 2 000	—	IVg. 5 000	IVk. 300
	—	IVc ¹ en ² . 40 000	—	—	—	IVh. 7 000	—
	—	Vb ¹ . 27 500	—	VId. 12 000	—	VIf. 6 000	Vi. 100
	—	Vb ² . 5 000	—	Ve. 500	—	Vg. 4 000	Vk. 500
	—	Vc ¹ en ² . 8 000	—	—	—	Vh. 10 000	—
	—	VIb ¹ . 31 000	—	VIId. 1 400	—	VIIf. 1 000	VIi. 25
	—	VIb ² . 6 000	—	VIe. 1 500	—	VIg. 2 500	VIk. 100
	—	VIc ¹ en ² . 2 600	—	—	—	VIh. 2 000	—
16	1 480 200	—	—	—	—	—	—
17	—	—	—	—	f 464 750	—	—
18	—	—	—	—	222 800	—	—
19	—	b. 28 500	—	d. 100 000	—	—	e. 1 000
	—	c. 250 000	—	—	—	—	—
20	—	—	—	743 000	—	—	—
21	—	466 420	—	—	—	—	—
22	—	Ib ¹ . 1 000	Ic ² . f 2 500	Id. 3 000	—	If. 2 000	Ii. 1 000
	—	Ib ² . 3 500	—	Ie. 2 000	—	Ig. 2 000	Ik. 14 000
	—	Ic ¹ . 16 000	—	—	—	Ih. 15 000	Il. 43 140
	—	—	—	—	—	—	Im. 40 000
	IIa. 2 200	IIb ¹ . 5 000	IIc ² . 3 000	IIId. 2 000	—	IIIf. 1 700	IIi. 100
	—	IIb ² . 2 500	—	IIe. 17 000	—	IIg. 1 000	IIk. 17 000
	—	IIc ¹ . 5 000	—	—	—	IIh. 2 500	IIl. 16 675
	—	—	—	—	—	—	III. 12 500
	—	—	—	—	—	—	IV. 35 000
	—	—	—	—	—	—	V. 12 500
	—	VIb ¹ . 141 500	VIc ² . 34 000	VIId. 5 000	—	VIIf. 10 000	VIi. 100
	—	VIb ² . 12 000	—	VIe. 1 000	—	VIg. 5 000	VIk. 15 000
	—	VIc ¹ . 60 500	—	—	—	VIh. 25 000	VIl. 49 000

Bij de begrooting voor 1916 is uitgetrokken voor:

Artikel.	Aanbouw, tuigen en uitrusten van nieuwe schepen, daaronder begrepen artillerie- en torpedo-bewapening.	Herstelling, uitrusting en conservatie van schepen in en buiten dienst.	Aankoop, aanmaak herstelling en onderhoud van materialen, goederen en voorwerpen voor den voorraad.	Aanschaffing, wijziging en herstelling van geschut, affutage, projectielen, handwapenen, torpedo's enz., behalve voor nieuwe schepen.	Aankoop, onderhoud en herstelling van gereedschappen en werktuigen, aanbouw, onderhoud en herstelling van werfinrichtingen, werkvaartuigen en gebouwen.	Algemeenen dienst, beproevingen en proefnemingen.
22	—	B. IIa. f 38 000	BIId. f 4 500	BIIf. f 600	BIIf. f 7 000	B. Ia en b f 13 000
	—	B. IIb. 35 500	—	—	BIIf. 8 000	B. IIf. 100
	—	B. IIc. 6 000	—	—	BIIf. 2 000	B. IIk. 12 000
	—	—	—	—	—	B. III. 23 000
	—	—	BIV. 30 200	—	—	B. III. 9 000
	—	—	—	—	—	B. V. 22 770
	C. Ia. f 1 000	C. Ib. 10 000	CIId. 4 700	CIIf. 19 000	CIIf. 4 700	C. Ii. 1 100
	—	C. Ic. 5 000	—	—	CIIf. 3 000	C. Ik. 8 750
	—	—	—	—	CIIf. 1 000	C. II. 24 415
	—	—	CIIf. 29 000	—	—	—
	—	—	CIIf. 14 500	—	—	—
	—	—	D. 3 500	—	—	E. 3 000
	—	—	—	—	—	1) 63 200
	—	—	—	—	17 250	—
23	—	—	—	—	820	—
24	—	—	—	—	10 000	—
25	—	—	—	—	643 106	—
26	—	—	—	—	203 500	—
27	—	—	—	—	40 100	—
28	—	—	—	—	13 267	—
29	—	—	—	—	150 000	—
	f 6 825 418	f 2 737 650	f 1 367 900	654 795	f 1 309 393	f 338 635
	+ 5 341 018	+ 746 380	+ 318 400	— 32 755	+ 437 076	— 316 809

1) Voor loonsverhoogen.

Bij de begroting voor 1915 is toegestaan voor:

Artikel.	Aanbouw, tuigen en uitrusten van nieuwe schepen, daaronder begrepen artillerie- en torpedo-bewapening.	Herstelling en uitrusting van schepen in en buiten dienst.	Conservatie van reserveschepen en hunne uitrustings-goederen.	Aankoop, aanmaak en herstelling van materialen, goederen en voorwerpen voor den voorraad.	Aanschaffing, wijziging en herstelling van geschut, affutage, projectielen, handwapenen, torpedo's enz., behalve voor nieuwe schepen.	Aankoop, onderhoud en herstelling van gereedschappen en werktuigen, aanbouw, onderhoud en herstelling van werfinrichtingen, werkvaartuigen en gebouwen.	Algemeenen dienst, beproevingen en proefnemingen.
22	—	—	—	—	—	—	VI ^m . 20 000
	—	VII ^b ¹ . f 36 400	VII ^c ² . f 10 000	VII ^d . f 3 000	—	VII ^f . f 1 500	VII ⁱ . f 200
	—	VII ^b ² . 5 000	—	VII ^e . 18 000	—	VII ^g . 2 400	VII ^k . 15 000
	—	VII ^c ¹ . 26 500	—	—	—	VII ^h . 5 000	VII ^l . 22 000
	—	—	—	—	—	—	VIII. 17 500
	—	—	—	—	—	—	IX. 33 000
	—	—	—	—	—	—	X. 6 000
	—	XI ^b ¹ . 33 000	XI ^c ² . 16 000	XI ^d . 4 000	—	XI ^f . 6 000	XI ⁱ . 100
	—	XI ^b ² . 5 000	—	XI ^e . 500	—	XI ^g . 2 000	XI ^k . 10 000
	—	XI ^c ¹ . 15 000	—	—	—	XI ^h . 7 000	XII. 18 000
	—	—	—	—	—	—	XI ^m . 5 000
	—	XII ^b ¹ . 2 900	XII ^c ² . 5 000	XII ^d . 600	—	XII ^f . 800	XII ⁱ . 50
	—	XII ^b ² . 6 000	—	XII ^e . 7 000	—	XII ^g . 100	XII ^k . 4 500
	—	XII ^c ¹ . 1 850	—	—	—	XII ^h . 1 200	XIII. 12 000
	—	—	—	—	—	—	XIII. 7 000
	—	—	—	—	—	—	XIV. 22 000
	—	—	—	—	—	—	XV. 5 000
	—	—	—	XVI. 3 500	—	—	XVII. 3 000
23	—	—	—	—	—	16 900	—
24	—	—	—	—	—	10 000	—
25	—	—	—	—	—	332 940	—
26	—	—	—	—	—	178 000	—
27	—	—	—	—	—	59 100	—
28	—	—	—	—	—	16 177	—
29	—	—	—	—	—	52 000	—
22	—	—	—	—	—	—	69 880
23	—	—	—	—	—	—	830
29 ^a	—	—	—	—	—	—	48 844
29 ^e	—	—	—	—	—	—	4 500
29 ⁱ	—	—	—	—	—	—	9 000
29 ^o	—	—	—	—	—	—	2 200
29 ^p	—	—	—	—	—	—	42 000
29 ^q	—	—	—	—	—	—	1 200
29 ^r	—	—	—	—	—	—	10 000
	f 1 484 400	f 1 921 270	f 70 500	f 1 049 500	f 687 550	f 872 317	f 655 444

Art. 22, A, IIa, f	7 500
" 22, A, IIb,	2 500
" 22, B, IIa,	4 000
" 22, B, IIb,	35 500
" 22, C, Ib,	10 000
" 22, D,	3 500
" 22, E,	3 000
f	522 600

Inrichtingen behoorende tot de actieve zeemacht (torpedo-dienst, enz.).

Art. 15, A, Ic, f	15 000
" 15, A, IIc,	60 000
" 15, B, Ic,	5 500
" 15, B, IIc,	6 000
" 15, C, Ic,	20 000
" 22, A, IIc,	30 000
" 22, B, IIc,	6 000
" 22, C, Ic,	5 000
f	147 500

Aankoop, aanmaak, aanschaffing en herstelling van magazijnsgoederen.

Art. 15, A, Id, f	50 000
" 15, B, Id,	12 500
" 15, C, Id,	20 000
" 19, d,	75 000
" 20, a,	495 000
" 20, b,	27 500
" 22, A, IIId,	12 000
" 22, B, IIId,	4 500
" 22, C, Id,	4 700
f	701 200

Aanmaak, aanschaffing en herstelling van artillerie- en torpedo-goederen voor den voorraad.

Art. 15, A, Ic, f	3 500
" 15, B, Ic,	1 000

" 15, C, Ic, f	9 000
" 17,	294 695
" 18,	247 000
" 22, A, IIe,	25 000
" 22, B, IIe,	600
" 22, C, Ic,	19 000
f	599 795

Werfinrichtingen en werkvaartuigen.

Art. 15, A, If, f	7 000
" 15, A, IId,	6 000
" 15, B, If,	7 500
" 15, B, IId,	900
" 15, C, If,	2 000
" 22, A, IIIf,	20 000
" 22, B, IIIf,	7 000
" 22, C, IIIf,	4 700
f	55 100

Gebouwen, enz.

Art. 15, A, Ih, f	8 000
" 15, A, IIe,	20 000
" 15, B, Ih,	4 500
" 15, B, IIe,	2 250
" 15, C, Ih,	5 000
" 22, A, IIh,	8 000
" 22, B, IIh,	2 000
" 22, C, Ih,	1 000
f	50 750

Gereedschappen en werktuigen van algemeen aard.

Art. 15, A, Ig, f	60 000
" 15, B, Ig,	15 000
" 15, C, Ig,	4 500
Art. 22, A, IIg,	35 000
" 22, B, IIg,	8 000
" 22, C, Ig,	3 000

f 125 500

Proefnemingen.

Art. 15, A, Ii, f	1 000
" 15, B, Ii,	100
" 15, C, Ii,	1 000
" 22, A, IIi,	500
" 22, B, IIi,	100
" 22, C, Ii,	1 100
f	3 800

Algemeene dienst, wachten en toelagen.

Art. 15, C, Ik, f	1 000
" 22, A, I,	24 500
" 22, A, IIk,	25 000
" 22, A, V,	33 200
" 22, B, I,	13 000
" 22, B, IIk,	12 000
" 22, B, V,	22 770
" 22, C, Ik,	8 750
f	140 220

Beambten.

Art. 22, A, III, f	51 000
" 22, B, III,	23 000
" 22, C, II,	24 415
f	98 415

Arsenaal.

Art. 22, A, III, f	20 000
" 22, B, III,	9 000
f	29 000

Magazijnsdienst.

Art. 22, A, IVa, f	39 500
" 22, B, IVa,	27 500
" 22, C, II,	29 000
f	96 000

Magazijnen van kleding en levensmiddelen.

Art. 22, A, IVb, f	5 000
" 22, B, IVb,	2 700
" 22, C, III,	14 500
f	22 200

Loonsverhoogen.

Art. 22, f	63 200
" 23,	820
f	64 020

Kosten buitenslands.

Art. 20, a, f	500 000
" 21,	455 200
f	955 200

Kosten der werkvaartuigen.

Art. 23, f	17 250
------------	--------

Reis- en verblijfkosten.

Art. 24, f	10 000
------------	--------

Nieuwe werken, huur van terreinen enz., gemeente- en polderlasten.

Art. 25, f	643 106
------------	---------

Onderhoudswerken.

Art. 26, f	203 500
------------	---------

Werfstoomwerktuigen en elektrische instrumenten.

Art. 27, f	13 700
------------	--------

Licht, electriciteit en water.

Art. 27, f	26 400
------------	--------

Kosten in verband met de defensie.

Art. 28, f	13 267
------------	--------

Kosten in verband met den Marine-luchtaartdienst.

Art. 29, f	150 000
------------	---------

BIJLAGE C VAN DE MEMORIE VAN TOELICHTING.

OPGAAF der kosten welke geacht worden in verschillende artikelen der Marinebegrooting voor 1916 te zijn begrepen ten behoeve van het industrieel bedrijf van 's Rijks werven te *Willemsoord* en *Hellevoetsluis*.

Artikel der begrooting.	OMSCHRIJVING.	's Rijks werf te Willemsoord.	's Rijks werf te Hellevoetsluis.	Aanmerkingen.
7	Traktementen directeuren enz. werven	f 16 140,—	f 3 600,—	
8	Kosten korps ingenieurs	16 634,—	7 000,—	
9	Aanvangstraktementen ambtenaren werven	19 450,—	9 175,—	
10	Periodieke traktementsverhoogen, idem	3 085,—	1 500,—	
11	Bureau-, lokaalbehoefden	5 000,—	3 000,—	
14	Reis- en verblijfkosten, verhuiskosten enz.	3 500,—	1 000,—	
15	Aanschaffing van materialen	423 500,—	94 600,—	
19	Aanschaffing stoomwerktuigen	15 000,—	3 750,—	
20	Aanschaffing van steenkolen	15 000,—	10 000,—	
22	Arbeidsloonen	624 950,—	185 050,—	
23	Arbeidsloonen werkvaartuigen	1 375,—	925,—	
24	Reis- en verblijfkosten ten dienste van het materieel .	4 000,—	1 600,—	
25	Nieuwe gebouwen	70 666,—	—	
26	Onderhoudswerken	20 000,—	15 000,—	
27	Werfwerktuigen, licht, water, enz.	15 750,—	5 600,—	
59	Kosten van medailles en toelagen	1 700,—	500,—	
61	Zieken- en verwondengelden; loonen op feestdagen .	22 500,—	9 975,—	
62	Uitkeeringen bij overlijden	900,—	300,—	
64	Uitgaven in verband met de Ongevallenwet	7 000,—	3 000,—	
	Totaal	f 1 286 150,—	f 355 575,—	